

CONFIRMAREA SPERANTELOR

PETRU sau PETELE DIN SOARE de Vlad Zografi ● **TEATRUL DE NORD DIN SATU MARE** ● Data reprezentației: 28 septembrie 1997 ● Regia și ilustrația muzicală: Cristian Ioan ● Scenografia: Alexandru Radu ● Distribuția: Adrian Matic (Petru I), Radu Sas (Nikita Zotov), Vasile Blaga (Ivan Semionovici Șaliapin), Marcel Mirea (Dimitri Alexeevici Smirnov), Carol Erdős (Ducele D'Antin), Emanuel Petran, Pavel Bortos, Sorin Oros (Conți), Monica Pășcuță, Patricia Negrea, Ioana Bogățan (Contese), Ioan Ardelean (Olivier Breton), Constantin Dumitra (Jean), Olimpia Mălai (Coco), Daniel Vulcu (Pierre de la Manque); în alte roluri: Aurora Demeter, Cristian Dan, Ioan Gavrilăș, Carmen Frățilă, Adriana Vaida, Ioana Gliguța, Ortansa Codreanu.

La sfârșitul anului 1996, Editura Unibet și directorul ei, criticul Marian Popescu, „și-au luat inima în dinți” și l-au publicat, într-un volum de autor, pe Vlad Zografi. Lansat cu ocazia Galei Teatrelor Naționale de la Cluj-Napoca, respectivul tom a devenit o carte despre care „toată lumea vorbește”. „Cronica” orală a atras imediat atenția asupra unei piese cu adevărat uluitoare, **Petru sau Petele din soare**; uluitoare, pentru că era opera unui debutant. A urmat apoi constituirea unui substanțial dosar de presă, la împlinirea căruia și-au adus contribuția deopotrivă criticii de teatru și criticii literari, chiar și dintre aceia care sunt extrem de zgârciți cu cerneala atunci când e vorba de a scrie despre dramaturgie.

Petru a fost, așadar, înainte de orice, un șoc de lectură. Căci nu e tocmai puțin lucru ca o piesă a unui debutant să nu aibă aproape nici o ezitare de scriitură, nici o excrescență. Autorul, deși a scris înainte proză, pare să nu sufere de maladiile celor care trec brusc de la genul epic la cel dramatic, de narcisism cronic manifestat printr-un stil prolix; el nu confundă regnurile,

nu suplinește inexistența autenticei teatralități printr-o inundație de cuvinte, nu dizolvă un ipotetic conflict dramatic în zeci de pagini fără semnificație, de un interes pur lingvistic, dar care îl pun apoi pe cititor în imposibilitatea de a rezuma „despre ce e vorba în propoziție”. Cu alte cuvinte, **Petru** arată că Vlad Zografi știe ce înseamnă teatralitate încorporată în scriitură, că nu are nici cea mai mică sficiune în conducerea acțiunii și că, în același timp, nu pune nici un fel de stavile imaginației potențialului regizor. Tenacitatea dovedită în exfolierea semnificațiilor, convertirea în dialog dramatic a unui întreg spectacol al lumii, felul în care evenimentul evoluează pe mai multe făgașuri, transformând surprinderea unei întâmplări precis delimitate – descinderea, în 1717, a Țarului Petru I al Rusiei în Franța, întâmplare atestată de istorie și comentată și în „Memoriile” lui Saint-Simon – într-o meditație filosofică despre raporturile dintre Occident și lumea Estului, dar și despre aspirațiile și suferințele omului. Sunt argumente ce îl recomandă pe Vlad Zografi nu ca pe o speranță, ci ca pe o certitudine a literaturii dramatice românești.

Petru se mai numește și **Petele din soare**, titlu enigmatic, trimițând către aspirația spre absolut ce-l definește pe erou. Căci Petru, cel care bea „o găleată de vodcă pe zi” și aleargă după prostituatele Parisului, care e conștient că „pentru ruși sunt prea european, iar europenii mă găsesc prea rus”, care suferă și nu vrea să admită că „până și soarele... prietenul meu din depărtări... până și soarele are pete”, e, asemenea lui Caligula, eroul lui Camus, o ființă deopotrivă charismatică și vulnerabilă, care, atunci când nu-și poate vedea împlinite dorințele, când nu-l poate convinge pe filosoful cinic Pierre de la Manque să vină în Rusia, ordonă asasinarea lui, reprimându-și cu greu durerea. Dialogurile dintre Petru și posibilul său dublu, Pierre de la Manque, sunt absolut încântătoare și cred că nu ar fi tocmai neîndreptățită ipoteza că

pentru filosoful libertin și sceptic, atât de puțin preocupat de condiția sa materială și de grija de a nu-i supăra pe academiciști și academicieni, dramaturgul l-a avut ca model pe Emil Cioran. Sunt câteva „antecedente” în activitatea scriitorului ce încurajează formularea unei atare ipoteze. Să reamintim că, în 1996, Vlad Zografi a întocmit, împreună cu Aurel Cioran, antologia „Cioran și muzica”, apărută la Editura Humanitas. Pierre de la Manque e omul aflat „pe culmile disperării”. Cum altfel s-ar putea explica replici ca acestea: „Am devenit critic pentru că știu că nu mai avem nici o șansă, noi, francezii”; „Tu n-ai voie să-ți schimbi pe ruși. Crede-mă, ai comite o mare greșală. Voi sunteți singurii de p-aici care mai au ceva energie. Voi și nemții?”

Vlad Zografi nu-și propune să rivalizeze, în piesa lui, cu analizele politice ale lui Samuel P. Huntington, nu vrea nicidecum să argumenteze sau să polemizeze cu teoriile mai mult sau mai puțin corecte ori înspăimântătoare despre „șocul civilizațiilor”. Dar asta nu-l împiedică să observe și să analizeze totul cu un ascuțit simț critic, uneori cu o greu disimulată doză de sarcasm. Farmecul scrisului pentru teatru al lui Vlad Zografi se află, în egală măsură, în profunzimea, în acuitatea observației, dar și în dramaticitatea și logica, în firescul netrănat al expunerii. Iar pentru cine e suprasaturat de lectura unor texte așa-zise de „dramaturgie”, dar care nu au nici un fel de legătură cu aceasta, întrucât le lipsește conflictul dramatic și nu au **story**, **Petru** e asemenea unui balon cu oxigen.

Cred că are dreptate Mircea Ghițulescu atunci când, recenzând piesa în „Rampa” (nr. 117/1997), scrie că „nici rușii, nici francezii nu s-ar simți onorați, văzându-și imaginea în piesa lui Zografi”. Rușii sunt înfățișați drept ființe primare, agresive, instinctuale, acaparatoare: „S-a umplut orașul de ruși. Mănâncă și beau de sting. Au făcut orașul praf”. Francezii din piesă sunt superficiali,

PREMIERĂ ABSOLUTĂ

suferind de o bolnăvicioasă auto-admirație, complăcându-se în finețuri gastronomice, obiecte de lux și speculații fără profunzime „Franța – zice cu amară ironie Pierre de la Manque – are o misiune grandioasă. Îi vom îndopa pe toți cu cultura noastră gastronomică până la sufocare și îi vom asfixia cu parfumuri.” Iar vorbele lui Petru, în concepția căruia „străinătatea nu-i decât un fel de Rusie deghizată”, induc ideea că între caracterul frust al rușilor și intelectualismele afișate ale francezilor diferențele sunt ori minime, ori inexistente.

Am impresia că în replica sus-amintită se găsește însăși cheia spectacolului de la Teatrul de Nord din Satu Mare, spectacol prin care piesa lui Vlad Zografi și-a început cariera scenică. Din aceste cuvinte cred că s-a născut tabloul final, fără corespondențe în textul tipărit, tablou în care, rând pe rând, „conți și contese, funcționari, târgoveți, academicieni, ingineri” își dau jos perucile, își șterg fardurile și își încasează gajurile din partea ducelui d'Antin, superintendent al edificiilor regale, imediat după plecarea lui Petru. Marele spectacol s-a terminat, mascarada a fost perfectă. Undeva, într-un plan secund, însuși Pierre de la Manque învârte manivela mașinării „mari și complicate care se deplasează pe roți”, una dintre invențiile „fictive” și „inutile” la care se făceau că lucrează inginerii francezi. E în această imagine o excelentă sugerare a motivului „theatrum mundi”, iar relația de încadrare e una cu totul specială, structura speculară presupunând că elementul inclus reia, oglindește ansamblul.

Altminteri, Cristian Ioan, regizorul spectacolului, s-a asociat dramaturgului, comentând mai curând „împreună cu el” decât „alături de el”, cu înțelegere sau cu ironie, cu vervă sau cu melancolie, uneori chiar cu o nereprimată înclinație spre grotesc, evenimentele pe care le relatează piesa. Cristian Ioan a înțeles că textul lui Vlad Zografi presupune o construcție scenică ce amintește de grandilocvența spectacolului de operă, o arhitectură plastică aptă

Scenă din Petru sau Petele din soare de Vlad Zografi la Satu Mare (regia: Cristian Ioan)

să confere dinamism veritabilului perpetuum mobile dramatic imaginat de scriitor. Regizorul s-a străduit să însuflească montării vitalitate și energie în torent – atunci când nu a izbutit să o facă prin acțiuni scenice, a recurs la o ilustrație muzicală destul de amalgamată –, a lărgit substanțial, cu concursul decorului semnat de Alexandru Radu, spațiul de joc, a organizat eficient relația dintre spațiul scenic și cel scenografic, plasând o parte din relatare în sală, la parter sau în loji. A elaborat câteva imagini teatrale de mare frumusețe, cea mai semnificativă fiind cea în care din podul scenei coboară un „candelabru” făcut din pahare de vodcă ce „stimulează” discuția dintre Petru și Pierre de la Manque. Cinetica impusă respectivei construcții, ca și ilustrația muzicală cam nemăsurată și, pe deasupra, extrem de compozită au murdărit însă imaginea, respectivele două elemente nefiind decât un comentariu inutil care, până la urmă, a subminat perceperea textului.

S-ar putea formula multe observații critice de detaliu privind felul în care a lucrat Cristian Ioan spec-

tacolul. Bunăoară, în partea a doua se aglomerează vreo câteva tentative de final. Impresia generală este, de altminteri, că ar fi fost de meditat la identificarea unor elemente apte să asigure un plus de coeziune metaforei teatrale. Ar mai fi fost, de asemenea, de lucrat la coordonarea mișcării grupurilor, după cum și funcțiile și calitatea eclerajului ar suporta amendamente și ameliorări. Mult mai importantă însă decât respectivele observații mi se pare faptul că regizorul a izbutit să edifice un spectacol viabil care, înainte de orice, invită la replici scenice viitoare. Aici cred că se află principalul punct de izbândă a trupei Teatrului de Nord din Satu Mare. I-am urmărit cu plăcere pe actorii tineri ori maturi care au constituit un ansamblu și care au infirmat prognozele pesimiste privind soarta spectacolului și, mai apoi, a piesei.

Rolul titular i-a fost încredințat unui foarte tânăr actor, Adrian Matic, care, în primul rând, corespunde, prin datele sale fizice, cu portretul făcut țarului Petru de Saint-Simon: „Era un bărbat foarte înalt...

TRATAT CONFUZ DESPRE O PROBLEMĂ GRAVĂ

destul de slab". Adrian Maticoc a răspuns mai mult decât satisfăcător și cu promptitudinea scontată solicitărilor rolului, chiar dacă i se pot imputa împrumuturi masive din stilul de joc al unui Marcel Iureș sau Anton Tauf. Pierre de la Manque a căpătat relief în interpretarea lui Daniel Vulcu, actorul lăsând loc unor precizări viitoare. Ioan Ardelean, prospăt absolvent, are un debut semnificativ în generosul rol Olivier Breton. La rândul lor, Radu Sas, Vasile Blaga, Carol Erdős, Marcel Mirea izbutesc adesea plantații clovnești, suculente. În jurul lor se avântă, în apariții apăsate pitorești, colorate, actorii mai vechi ai trupei, ca și cei care tocmai și-au încheiat studiile la Secția de teatru a Facultății de litere din Cluj-Napoca.

Cu toate calitățile, dar și cu imperfecțiunile lui vizibile sau ascunse, stridente sau timide, **Petru** este un spectacol important pentru regizorul Cristian Ioan, pentru Teatrul de Nord din Satu Mare, dar, mai cu seamă, pentru dramaturgul Vlad Zografi. Fiindcă acum s-au probat virtuțile scenice ale excelentului său text, creându-se premisele pentru alte și alte explorări.

MIRCEA MORARIU

A KISBEREKI BÖSZÖRMÉNYEK (Bosormenii din Livezii Mici) de Szöcs Géza • TEATRUL NAȚIONAL DIN TÂRGU-MUREȘ, secția maghiară • Data reprezentației: 25 aprilie 1997 • Regia: Kincses Elemér • Decorurile: Labancz Klára • Costumele: Kovács Gabriella • Muzica: Eusebio Apostolache • Coregrafia: Timár Tamás (Ungaria) • Distribuția: Kárp György (Som László), Balázs Éva (Ulrike), Gáspár Attila (Helmuth), Fülöp Beáta (Erzsi), Hunyadi László (P. Lajos Fülöp), Jánosi Emese (Mary Morgan), Veres József (Căpitanul Morgan), Szélyes Ferenc (Löcsei Lőrinc), Kozsik József (Józon Mihály), Kilyén László (Bajzáth Aladár), Györfy András (András), Tatai Sándor (Károly), Sarkadi Zoltán (Buksi), Csergöffy László (Béci), Nagy István (Feri), Henn János (Tamás), Harsányi Zsolt (Pastorul reformatt), Magyar Gergely (Tiborc), Fülöp Emese (Sipi), Székely Ferenc (Moșierul), Zongor István (Maiorul), Szakács László (Primul agent voiajor), Eltető András (Al doilea agent voiajor), Györfy András jr. (Andriska) ș.a.

În studiul său intitulat „Limbi minoritare”, Bartholomew Dandridge scria: „Nu se poate ști cu precizie câte limbi minoritare se vorbesc în cele zece state central-europene și baltice. Atunci când aceste state vor intra în Uniunea Europeană, țările aliate vor fi probabil zguduite de șocul produs de cooptarea lor”. Reducând chestiunea la teritoriul țării noastre, putem constata că mult-trâmbițata rezolvare definitivă a problemei minorităților etnice în sensul tezelor ceaușiste este o ineptie. Asimilarea forțată a minorităților (de la Vladivostok la Atlantic) a născut, logic și legic, rezistență. Pe măsură ce se consolidează identitatea națională, atenția oamenilor se orientează spre cultura, arta, istoria proprie. Se clădește astfel un invizibil zid protector împotriva măsurilor de asimilare ridicate la rang de politică statală. În unele cazuri, rezistența se poate transforma în ură. Ura duce, inevitabil, la o închidere în propria găoace, la autism etnic. Acest proces nefast poate fi oprit prin exodul spre alte țărâmurii, prin purificare etnică, prin pogromuri sângeroase – mijloace fasciste și comuniste, în esență. Mesajul de peste timp și mormânt al poetului exterminat prin Siberii, Reményik Sándor, îndeamnă la supraviețuire: „Nu abandonați biserica, /biserica și școala!”. Un popor dăinuie prin limba și cultura sa. Poetii, scriitorii, în general intelectualii sunt chemați să lupte împotriva pervertirii limbii, a distrugerii personalității unei etnii prin metode lingvistice. Szöcs Géza afirmă, pe marginea premiei absolute a piesei

sale **A kisberek böszörmények** (Bosormenii din Livezii Mici), că poeții sunt cei mai indicați să ia atitudine împotriva acestui proces, căci ei se pot mișca liber pe teritoriul limbii materne – spațiu suveran de supraviețuire –, pot cuprinde și radiografia dinăuntru această lume particulară, pot găsi poteci ascunse, pot construi punți de comunicare. Szöcs își pune întrebarea: patria mea este acolo unde-mi duc viața? Răspunsul său, afirmativ, e completat de ideea poezilor retrași în citadelele periferice ale limbii: „felul de a vorbi, acela mi-e patria”.

Strâns legată de limbă este credința în Dumnezeu, religia comunității. Biserica, precum în Evul mediu, servește ca loc de refugiu în fața dușmanilor, la propriu și la figurat. „Dumnezeu ne este puternică cetate!” – spune unul dintre psalmii protestanți. Paleta multicoloră a confesiunilor europene naște, chiar și în zilele noastre, conflicte ideologice, dar, vail, și sângeroase. Iată ce ne spune autorul, în caietul-program, despre esența piesei sale: „Tratez credința ca pe un element important al identității, nicidecum în sens teologic (...). Însă (...) pot afirma că această piesă analizează limitele autoabandonării, fruntariile compromisurilor posibile și momentele când aceste compromisuri devin trădare. (...) Am încercat să arăt întrebările cărora nu le găsim răspuns, m-am aplecat asupra unor întrebări și provocări de care ne izbim în cursul vieții noastre”.

La prima vedere, textul pare o comedie despre schimbarea credinței (orice asemănare cu piesa lui Sütő

PREMIERĂ ABSOLUTĂ

Alt moment din spectacol

